

Homo Erectus

Bron: Membershome.nl

De staande mens

Sjaak van der Geest

Kortgeleden werd ik gevraagd iets te schrijven over voeten vanuit een antropologisch perspectief. Het zou deel uitmaken van een boek vol bijdragen over het menselijk lichaam. Mijn artikel zou dan moeten gaan over: wat betekenen voeten voor ons mensen, in onze eigen samenleving maar ook in andere culturen. Het lijkt een simpele vraag: voeten zijn om op te staan en mee te lopen. Maar – zoals zo vaak – als je er dieper over gaat nadenken komen er voortdurend nieuwe vragen naar boven. Ineens viel mijn oog op dat woordje ‘staan’. Had dat ook iets te maken met dat andere – veel ‘grotere’ – woord ‘bestaan’? Dat bleek inderdaad het geval te zijn. Dat we bestaan valt blijkbaar af te leiden uit het feit dat we kunnen staan. De karakteristieke houding van de mens is die van het staan op twee voeten, niet het zitten of het liggen. Het prefix ‘be’ is volgens de etymologen een verdopte vorm van het bijwoord ‘bij’. Bestaan is dus zoiets als erbij staan.

Ik werd benieuwd naar het woord ‘bestaan’ in andere talen. In het Duits was dat eenvoudig: Bestehen, net als bij ons. Voor het Engelse en Franse ‘existence’ moeten we naar de Latijnse bron. Die blijkt verrassend gelijk aan de onze. Het Latijnse ‘existentia’ komt van ex-sistere dat letterlijk betekent letterlijk ‘uit-staan’, staande boven iets/anderen uitsteken. Tot mijn verrassing heeft dat Latijnse woord ook een plaats gevonden in diverse niet-Romaanse talen zoals ‘Existenz’ (Duits), ‘eksistens’ (Deens), ‘eksistensi’ (Indonesisch).

In het Twi, een Ghanese taal die ik voor mijn onderzoek heb geleerd, is het woord voor bestaan (*asetena*) echter heel anders; het verwijst namelijk naar ‘zitten’ (*tease* of *tenase*). De nadruk ligt op ergens gevestigd zijn, plaats nemen, ‘gesettled’ zijn. Als een kind acht dagen na zijn geboorte naar buiten wordt gebracht (outdooring) en daarmee aan de wereld wordt getoond, wordt het verwelkomd met de woorden “*woaba, tenase*” (je bent gekomen, ga zitten). Een prachtige filosofische metafoor voor menselijk bestaan: ergens gevestigd zijn, een plaats hebben.

De nadruk in de meeste talen die ik raadpleegde op het staan als typisch menselijk voerde tot weer een andere associatie, de *homo erectus*. In het dierenrijk waar wij deel van uitmaken, staan en lopen bijna alle zoogdieren op vier voeten. Het rechtop staan op twee voeten maakt ons tot een opvallende uitzondering. Het onderscheidt ons als mensen van de andere dieren. Maar het rechtop staan is niet alleen een kenmerk van het menselijk zijn, het is ook de oorzaak van onze bijzondere positie in het dierenrijk. Door het overeind komen kregen wij twee handen vrij waarmee wij dingen gingen doen waar de andere dieren niet toe in staat waren: gereedschap maken en hanteren, een woning bouwen, vuur beheersen, wapens gebruiken. Twee voeten werden handen.

Natuurlijk, geen mens denkt bij woorden als ‘bestaan’ en ‘existentie’ nog aan deze fascinerende ontwikkeling en ‘verklaring’ van het raadsel van het mens-zijn. De etymologie is echter wel een ‘archeologische’ vindplaats die op treffende wijze het fundamentele belang laat zien van het feit dat mensen met losse handen kunnen staan.

Sjaak van der Geest is emeritus professor Culturele antropologie aan de Universiteit van Amsterdam.